

6. Nykyforuk O. I. (2013) *Implementatsiia Dyrektyv YeS po zaliznychnomu transportu v zakonodavstvo Ukrainy: pozytyvni ta nehatyvni naslidky [Implementation of the EU Directives on Rail Transport in Ukraine: Positive and Negative Consequences]*. *Ekonomist – Economist*, 10, 15-20 [in Ukrainian].

7. Nykyforuk O. I., Karpov V. M. & Kudrytska N. V. (2015). *Zaliznychnyi transport. Implementatsiia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: rekomendatsii na osnovi dosvidu Skhidnoi Yevropy [Rail transport. Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU: recommendations based on the experience of Eastern Europe]*. *DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy»*. Kyiv [in Ukrainian].

8. Nykyforuk O. I., Kudrytska N. V., Stasyuk O. M., Chmyr'ova L. Yu. & Feday N. O. (2016) *Transport Ukrainy v umovakh implementatsiyi Uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu ta YeS. Implementatsiya uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu ta YeS: ekonomichni naslidky ta novi mozlyvosti. [Ukraine's Transport in the Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU. Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU: economic implications and new opportunities]* *DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy»*. Kyiv [in Ukrainian].

ДАНИ ПРО АВТОРА

Никифорук Олена Ігорівна, доктор економічних наук, с.н.с., завідувач відділу розвитку виробничої інфраструктури ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
e-mail: elena.nikiforuk@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Никифорук Елена Игоревна, доктор экономических наук, с.н.с., заведующий отделом развития производственной инфраструктуры ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»,
e-mail: elena.nikiforuk@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Nykyforuk Olena, Doctor of Economical Sciences, Senior Researcher, Head of Department of the Development of Infrastructure, NASU Institute for Economics and Forecasting,
e-mail: elena.nikiforuk@gmail.com

УДК 65.050.9

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2018-38-33-39>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ В МЕНЕДЖМЕНТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ЯКОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ МІКРОРІВНЯ

Антошкін В.К.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні аспекти ідентифікації соціально-економічної безпеки як об'єкту управління функціонуванням та розвитком аграрних підприємств в якості суб'єктів господарювання мікрорівня. Йдеться про встановлення її мети, завдань, визначення особливостей, ідентифікацію принципів здійснення, встановлення тенденцій розвитку та першочергових завдань менеджменту, у т.ч. на рівні аграрних підприємств.

Метою роботи є виявлення сутності категорії соціально-економічна безпека та її практичної ідентифікації; визначення особливостей на рівні аграрних підприємств як об'єкту управління в їх менеджменті; встановлення принципів та першочергових завдань менеджменту.

Методологічною основою статті стали загальнонаукові методи пізнання, узагальнення, метод порівняльного аналізу та інші методи дослідження. Також це був системно-структурний аналіз і синтез при встановленні принципів здійснення соціально-економічної безпеки; проблемно-цільовий підхід при наданні рекомендацій для подальшого управління розвитком та зміцненням соціально-економічної безпеки аграрних підприємств.

Результати роботи. Основні результати статті полягають в уточненні категорії соціально-економічна безпека, встановленні її ознак та виявлення особливостей на рівні аграрних підприємств як важливого елементу їх менеджменту й управління подальшим розвитком. Були виявлені завдання формування соціально-економічної безпеки та принципи здійснення. Визначені тенденції розвитку та першочергові заходи управління щодо зміцнення на рівні аграрних підприємств.

Галузь застосування результатів полягає в тому, що викладені пропозиції з питань ідентифікації сутності, ознак та особливостей соціально-економічної безпеки як складової управління в менеджменті підприємств. Встановлені принципи здійснення та визначені першочергові заходи управління можуть бути використані керівниками та фахівцями підприємств з метою підвищення рівня їх соціально-економічної безпеки на перспективу. При цьому особлива увага була приділена сільськогосподарським (аграрним) підприємствам як сфері прикладання отриманих рекомендацій.

Висновки. В загальному вигляді, дослідження соціально-економічної безпеки на рівні аграрних підприємств потребує подальшого аналізу з метою вивчення нових варіантів пошуку існування на ринку. Остаточний вибір

стосовно використання того, чи іншого підходу або окремих його складових, залишається за кожним підприємством, і залежить від таких факторів як розмір підприємства, види його діяльності, амбіції власників тощо. Для досягнення максимально високого рівня соціально-економічної безпеки аграрним підприємствам необхідно проводити роботу по утриманню в небезпеці усіх їх функціональних складових.

Ключові слова: підприємства, аграрні, соціально-економічна безпека, управління, здійснення, менеджмент, розвиток, рівень, підвищення.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ОБЪЕКТ УПРАВЛЕНИЯ В МЕНЕДЖМЕНТЕ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В КАЧЕСТВЕ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ МИКРОУРОВНЕ

Антошкин В.К.

Предметом исследования выступают теоретические, методические и практические аспекты идентификации социально-экономической безопасности как объекта управления функционированием и развитием аграрных предприятий в качестве субъектов хозяйствования микроуровня. Речь идет об установлении ее целей, задач, определение особенностей, идентификацию принципов осуществления, установление тенденций развития и первоочередных задач менеджмента, в т.ч. на уровне аграрных предприятий.

Целью работы является выявление сущности категории социально-экономическая безопасность и ее практической идентификации; определение особенностей на уровне аграрных предприятий как объекта управления в их менеджменте; установление принципов и первоочередных задач менеджмента.

Методологической основой статьи стали общенаучные методы познания, обобщения, метод сравнительного анализа и другие методы исследования. Также это был системно-структурный анализ и синтез при установлении принципов осуществления социально-экономической безопасности; проблемно-целевой подход при предоставлении рекомендаций для дальнейшего управления развитием и укреплением социально-экономической безопасности аграрных предприятий.

Результаты работы. Основные результаты статьи заключаются в уточнении категории социально-экономическая безопасность, установлении ее признаков и выявление особенностей на уровне аграрных предприятий как важного элемента их менеджмента и управления дальнейшим развитием. Были обнаружены задача формирования социально-экономической безопасности и принципы осуществления. Определены тенденции развития и первоочередные меры управления по укреплению на уровне аграрных предприятий.

Область применения заключается в том, что изложенные предложения по вопросам идентификации сущности, признаков и особенностей социально-экономической безопасности как составляющей управления в менеджменте предприятий. Установлены принципы осуществления и определены первоочередные меры управления могут быть использованы руководителями и специалистами предприятий с целью повышения уровня их социально-экономической безопасности на перспективу. При этом особое внимание было уделено сельскохозяйственным (аграрным) предприятиям как сфере приложения полученных рекомендаций.

Выводы. В общем виде, исследования социально-экономической безопасности на уровне аграрных предприятий требует дальнейшего анализа с целью изучения новых вариантов поиска существования на рынке. Окончательный выбор относительно использования того или иного подхода или отдельных его составляющих, остается за каждым предприятием и зависит от таких факторов как размер предприятия, виды его деятельности, амбиции владельцев и тому подобное. Для достижения максимально высокого уровня социально-экономической безопасности аграрным предприятиям необходимо проводить работу по содержанию в опасности всех их функциональных составляющих.

Ключевые слова: предприятия, аграрные, социально-экономическая безопасность, управление, осуществление, менеджмент, развитие, уровень, повышение.

SOCIO-ECONOMIC SAFETY AS A MANAGEMENT OBJECT IN MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AS ECONOMIC ENTITIES OF MICRO-LEVEL

Antoshkin V.K.

The subject of the research is theoretical, methodological and practical aspects of identifying socioeconomic security as an object of management of the functioning and development of agrarian enterprises as micro-level subjects of economic management. It is about setting its goals, tasks, defining features, identifying the principles of implementation, establishing trends of development and priority tasks of management, including at the level of agrarian enterprises.

The purpose of the work is to identify the essence of the category of socio-economic security and its practical identification; identification of features at the level of agrarian enterprises as an object of management in their management; establishment of principles and priority tasks of management.

Methodological basis of the article became general scientific methods of cognition, generalization, method of comparative analysis and other methods of research. It was also a system-structural analysis and synthesis in

establishing principles for the implementation of socio-economic security; problem-oriented approach in providing recommendations for further management of development and strengthening of socio-economic security of agrarian enterprises.

Results of work. *The main results of the paper are to clarify the categories of socio-economic security, to establish its features and identify features at the level of agrarian enterprises as an important element of their management and management of further development. The tasks of forming socio-economic security and the principles of implementation were identified. Identified development trends and priority management measures for strengthening at the level of agrarian enterprises.*

The field of application of the results *is that the proposals on identification of the essence, features and features of socioeconomic security as a component of management in the management of enterprises are presented. The established principles of implementation and identified priority management measures can be used by managers and specialists of enterprises in order to increase their socioeconomic security in the future. In this case, special attention was paid to agricultural (agrarian) enterprises as a sphere of application of the received recommendations.*

Conclusions. *In general terms, the study of socio-economic security at the level of agrarian enterprises needs further analysis in order to explore new options for finding existence on the market. The final choice regarding the use of any other approach or its separate components remains for each enterprise and depends on such factors as the size of the enterprise, its activities, the ambitions of the owners, etc. In order to achieve the highest possible level of socio-economic security, agrarian enterprises need to work to keep all their functional components in danger.*

Key words: *enterprises, agrarian, socioeconomic security, management, implementation, management, development, level, improvement.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої країни питання пошуку шляхів забезпечення безпеки як на макро-, так і на мікрорівні набувають все більшої актуальності. Причини цього різноманітні, проте найбільш суттєвими є швидка зміна та неможливість прогнозування динаміки зовнішнього середовища. Невизначеність ускладнює процес гарантування безпеки, а відтак вимагає більш чіткого трактування суті та причин зміни рівня безпеки. Лише застосування комплексного підходу до управління системою економічної безпеки через формування відповідного теоретичного підґрунтя уможливіть забезпечення управління процесом гарантування безпеки певної соціально-економічної системи, в т.ч. підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед науковців та практиків, які внесли значний вклад у дослідження соціально-економічної безпеки підприємства можна виділити Л. Абалкіна, М. Бендікова, О. Бурбело, Є. Бухвальда, М. Ігнатенка, С. Ілляшенка, О. Захарова, Т. Кузенко, Г. Козаченко, О. Ляшенко, Л. Мармуль, В. Пономарьова, С. Покропивного, Є. Олейнікова, В. Тамбовцева, В. Шликова, В. Ярочкіна та ін. Попри численні наукові праці останнього десятиліття, розвиток цього наукового напрямку носить здебільшого теоретичний характер. На сьогодні питання щодо розуміння сутності системи соціально-економічної безпеки аграрних підприємств, структурування її елементів, визначення принципів її функціонування не знайшли остаточного вирішення.

Метою статті є виявлення сутності категорії соціально-економічна безпека та її практичної ідентифікації; визначення особливостей на рівні аграрних підприємств як об'єкту управління в їх менеджменті; встановлення принципів та першочергових завдань менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи, що поняття «система економічної безпеки підприємства» базується на визначенні економічної безпеки підприємства, передусім, маємо розглянути поняття економічної безпеки підприємства. Поняття «економічна безпека» є похідним від категорії «безпека». У перекладі з грецької «безпека» означає «володіти ситуацією», тобто безпека – це такий стан суб'єкта, при якому ймовірність зміни властивих цьому суб'єкту якостей та параметрів його зовнішнього середовища незначна, менше певного інтервалу [1, с. 67].

За результатами попередніх досліджень [2, с. 48] встановлено, що сучасні науковці трактують поняття «економічна безпека» як стан найефективнішого використання ресурсів підприємства, як міра гармонізації його інтересів у часі та просторі або як стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз. Все це є свідченням відсутності чіткої, домінуючої позиції щодо розуміння поняття «економічна безпека підприємства». Залежно від трактування цього поняття авторами досліджуються різні фактори, що впливають на соціально-економічну безпеку аграрних підприємств. В площині наукової думки серед головних цілей формування соціально-економічної безпеки аграрних підприємств виділяють:

- забезпечення фінансової стійкості та не залежності;
- досягнення лідерства у технологіях;
- забезпечення високого конкурентного статусу;
- підвищення ефективності менеджменту;
- оптимізації використання потенціалу підприємства;
- мінімізації руйнівного впливу зовнішнього середовища;
- забезпечення функціонування підприємства у межах правового поля;
- захисту власної комерційної таємниці.

Політику соціально-економічної безпеки визначають на основі наступних принципів, які створюють політичну і правову бази для оцінювання зовнішніх і внутрішніх загроз та формування національних економічних інтересів і стратегії соціально-економічної безпеки:

- верховенство закону у питаннях забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства;
- дотримання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства та держави;
- відповідальність з боку кожного із інститутів – сім'ї, суспільства, держави чи особи – за забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства;
- своєчасність і адекватність заходів, що пов'язані із запобіганням загрозам і захистом національних економічних інтересів;
- у вирішенні і внутрішніх, і зовнішніх конфліктів економічного характеру перевагу надають договірним заходам;
- інтеграція міжнародної соціально-економічної безпеки та національної економічної безпеки.

Відповідно, неузгодженість поглядів щодо визначення базового поняття «економічна безпека підприємства» призводить до наявності різних підходів до розуміння поняття «система економічної безпеки підприємства», свідченням чого є різноманітні тлумачення поняття «система економічної безпеки підприємства», які мають певні відмінності.

Так, О.І. Захаров [3] визначає систему економічної безпеки підприємства як «...сукупність взаємозалежних організаційних, правових і технічних заходів, спрямованих на зниження і протидію реальним і потенційним, внутрішнім і зовнішнім ризикам та загрозам діяльності підприємства, які можуть призвести до істотних економічних втрат, зупинити або загальмувати розвиток підприємства».

Є. Олейникова економічну безпеку слід розглядати як «... стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому» [4]. І. Белоусова пропонує трактування економічної безпеки як «... збалансований безупинний і сталий розвиток, що досягається за використання всіх ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому».

Деякі автори розглядають економічну безпеку з точки зору системності, тобто пропонується вивчення підприємства з позиції взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів та процесів, які між ними відбуваються. Інтеграція елементів в єдине ціле дозволить скоротити або навіть уникнути нераціональних витрат матеріальних та інших видів ресурсів.

Для соціально-економічної безпеки аграрних підприємств характерна сукупність якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки. Рівень соціально-економічної безпеки аграрних підприємств – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня соціально-економічної безпеки аграрних підприємств. З метою досягнення її найбільш високого рівня аграрні підприємства повинні провести роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи. Чинники, що формують відповідний рівень соціально-економічної безпеки підприємства, різноманітні і в кожній галузі виробництва мають свою специфіку [5, с. 167]. Однак є загальні, типові чинники, що впливають на рівень соціально-економічної безпеки аграрних підприємств незалежно від форм власності та галузі виробництва, а саме:

1. Безпосередні чинники виробництва – основні чинники, які безпосередньо забезпечують діяльність виробництва. До них належать: безпосереднє розміщення підприємства (територія); наявні природні ресурси та умови їх розміщення на цій території, доступність використання та якісні показники; наявність трудових ресурсів, їх освітньо-кваліфікаційний рівень; наявна виробнича інфраструктура, можливий обсяг її використання; соціально-економічна інфраструктура і рівень матеріального достатку населення.

2. Стабільний попит на продукцію – чинник, який також відіграє важливу роль у рівномірному пропозиційному розвитку виробництва. Він охоплює: укладені довготермінові контракти на реалізацію продукції з її споживачами; рівень конкурентоспроможності продукції, що виробляється; якісно-гарантійні показники виробів; обґрунтовані прогнози щодо стабільності ринку певного виду продукції; державне та регіональне замовлення на виготовлену продукцію.

3. Надійність постачальників, передусім тих, що забезпечують постачання основної сировини і матеріалів. Для цього потрібно: мати довготермінові договори на поставку необхідної сировини і матеріалів, враховуючи терміни постачання та їхні якісні показники; знати можливості постачальників і не допускати монополності в їх поставках; для цього, як правило, потрібно мати 3-4 і більше постачальників сировини і матеріалів, щоб була гарантія стабільної цінової політики щодо сировини, матеріалів та інших комплектуючих.

4. Зовнішня конкуренція на продукцію, призначену на експорт. Ця продукція має: відповідати міжнародним стандартам; за якісними показниками і сервісним обслуговуванням бути конкурентоспроможною; мати обґрунтовану та прогнозовану перспективу; бути конкурентоспроможною щодо продукції, яка імпортується в нашу країну, з метою скорочення ввезення в Україну продукції, яку можуть виготовляти вітчизняні підприємства.

5. Державне економічне регулювання діяльності аграрних підприємств, яке полягає: у захисті власного товаровиробника незалежно від форм власності на засоби виробництва; регулюванні державної податкової політики; сприянні виробництву, враховуючи економічні, територіальні та інші аспекти; сприянні виробництву продукції, яка ввозиться як критичний імпорт; державному замовленні на товари, які фінансуються за рахунок бюджету, і скорочення імпорту на ці товари.

6. Надійний захист комерційної таємниці. Держава має гарантувати таємницю на науково-технічні досягнення, розроблення нових технологій, інтелектуальну власність, ноу-хау, у тому числі й комерційні таємниці.

7. Компетентність керівництва підприємства. Найважливіші чинники, які можуть найбільш активно впливати на рівень соціально-економічної безпеки підприємства, – це високий професіоналізм керівництва і команди його менеджерів (висококваліфіковані кадри; система їх підготовки і форми навчання; створення для них відповідних виробничих і соціально-економічних умов).

Функціонування системи соціально-економічної безпеки має здійснюватися на основі низки принципів [6, с. 263]:

1. Принцип законності. Здійснення діяльності системи винятково у правовому полі на основі норм українського права із застосуванням тільки дозволених законодавством України методів і засобів забезпечення безпеки.

2. Принцип комплексності. Здійснення діяльності системи із протидії загрозам і ризикам на основі розробленої на підприємстві стратегії безпеки, тактичних і оперативних планів із залученням усіх наявних в організації фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів.

3. Принцип своєчасності. Негайна реакція системи безпеки на підприємстві на виникаючі небезпеки, загрози і ризики. Пріоритет віддається запобіжним діям з метою недопущення реалізації потенційно можливих загроз

4. Принцип безперервності. Діяльність системи безпеки підприємства повинна носити безперервний характер, що обумовлено перманентним характером небезпек, загроз і ризиків.

5. Принцип удосконалювання. Постійне вдосконалення технологічного забезпечення безпеки, впровадження інновацій, використання вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері безпеки.

6. Принцип централізації (підконтрольності) управління. Централізоване управління системою безпеки. Перший керівник підприємства (власник) повинен безпосередньо управляти розробкою політики і стратегії безпеки, ухвалювати рішення щодо фінансування і всебічного забезпечення діяльності системи безпеки і бути оперативно поінформованим про її діяльність

7. Принцип взаємодії і координації. Передбачає тісну взаємодію і координацію діяльності штатного підрозділу безпеки з іншими структурними підрозділами підприємства і зовнішніми організаціями (органами державного управління, МВС, СБУ тощо).

8. Принцип спеціалізації і професіоналізму. Передбачає високий професійний рівень, освіту і спеціальну підготовку в різних сферах забезпечення безпеки фахівців із системи безпеки підприємства.

9. Принцип конспірації і гласності. Система безпеки має працювати гласно. Керівники організації й усіх її структурних підрозділів, а також персонал повинні постійно інформуватися фахівцями служби безпеки про загрози і ризики й одержувати рекомендації із протидії їм. В окремих випадках діяльність із забезпечення безпеки може носити конспіративний характер.

10. Принцип обов'язкової диференціації заходів. Вибір заходів для подолання виниклих загроз відбувається залежно від характеру загрози і ступеня тяжкості наслідків її реалізації.

11. Принцип активності. Постійне й активне маневрування наявними силами засобами з метою концентрування їх для вирішення найважливіших завдань щодо забезпечення безпеки підприємства і створення сприятливих умов для його розвитку.

12. Принцип економічної доцільності. Усі витрати на створення системи безпеки повинні окупитися прибутком, отриманим підприємством унаслідок здійснення заходів щодо протидії загрозам і ризикам. Витрати на створення системи безпеки не повинні приводити до погіршення економічних показників діяльності організації.

13. Принцип обґрунтованості. Витрати на побудову, зміст і забезпечення роботи системи безпеки підприємства повинні бути адекватними рівню реальних і потенційних небезпек, загроз і ризиків, а також рівню її фінансово-економічних та інших можливостей. Пропоновані заходи і засоби захисту мають бути обґрунтованими з погляду заданого рівня безпеки, ступеня небезпеки і матеріальних витрат, тобто вони повинні приносити прибуток у вигляді запобігання.

Отже, застосування наведених принципів при побудові системи соціально-економічної безпеки аграрних підприємств має сприяти підвищенню ефективності її функціонування. В умовах ресурсної та фінансової обмеженості, що характерно для більшості вітчизняних аграрних підприємств, одним із найважливіших є принцип економічної доцільності та обґрунтованості, адже функціонування системи соціально-економічної безпеки є неможливим без використання ресурсів, що передбачає виникнення певних витрат підприємства [7, с. 83]. Функціонування системи соціально-економічної безпеки аграрних підприємств визнається неефективним, а витрати – недоцільними, коли на забезпечення такої системи вони перевищують ефект від її діяльності. Величина витрат, спрямованих на забезпечення соціально-економічної безпеки, повинна бути оптимальною і не перевищувати рівня, при якому втрачається економічний сенс їх застосування.

Досліджуючи сутність соціально-економічної безпеки, варто пам'ятати, що це поняття є складним за своїм змістом. Воно включає ряд можливих складових економічної безпеки суб'єкта господарювання. Зокрема, соціально-економічна безпека аграрних підприємств включає наступні основні складові: виробничу, просторову, техніко-технологічну, кадрову, інтелектуальну, інформаційну, екологічну, фінансову, політико-правову та інвестиційну [8, с. 211]. Підприємство взаємодіє з підприємствами, які займаються ідентичним або ж суміжним виробництвом, спеціалізуються на тій же або інших галузях як з постачальниками ресурсів, так і з покупцями своєї продукції чи послуг. Організації та установи, які дислокуються у регіоні, де розміщене досліджуване аграрне підприємство, значною мірою забезпечують інфраструктурну підтримку його діяльності,

а інколи і фінансову. Таким чином, від стану економічного благополуччя та рівня виконання договірних зобов'язань цих двох груп економічних агентів значною мірою залежить стан соціально-економічної безпеки досліджуваного суб'єкта господарювання.

Так, уряд, місцеві органи влади та підприємства-суміжники повинні бути зацікавлені в економічній безпеці конкретного суб'єкта господарювання. Адже прибуткова робота одного підприємства напевне на позитивну і прибуткову роботу інших, особливо якщо виробництво у конкурентній галузі. Такий стан передбачає захищеність аграрних підприємств від негативного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх загроз та дестабілізуючих чинників. При цьому має забезпечуватися стабільна реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності економічного суб'єкта [9, с. 182]. Негативна дія дестабілізуючих впливів на рівень ефективності діяльності аграрних підприємств вимагає розробки певних кроків та інструментів задля забезпечення соціально-економічної безпеки та посилення рівня захисту підприємств від загроз економічного середовища. Останнє полягає у розробці адекватних превентивних організаційно-економічних механізмів.

Першочерговими заходами забезпечення соціально-економічної безпеки аграрних підприємств прийнято вважати такі, як [10, с. 64]:

- раціоналізація фінансової політики підприємства, відповідно до умов підписаних ним договорів, зобов'язань чи контрактів;
- диверсифікація діяльності підприємства; структуризація та управління діловими відносинами підприємства на засадах прозорості, послідовності та відповідальності;
- підвищення рівня якості продукції сільського господарства;
- розширення каналів і ринків збуту сільськогосподарської продукції;
- раціоналізація процесів пошуку, підбору, розстановки та кар'єрне зростання кадрів;
- управління конфліктами;
- управління економічними та психологічними інтересами працівників підприємства;
- активізація процесів інтеграції та кооперації підприємств з метою формування спільної бази матеріально-технічного забезпечення;
- реалізація у діяльності підприємства інноваційних проектів;
- упровадження у практику діяльності ефективних науково-обґрунтованих технологій виробництва сільськогосподарської продукції;
- запобігання несанкціонованому витоку інформації за терени підприємства, що містить певну комерційну таємницю;
- дослідження зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства;
- стратегічно-тактичне управління соціально-економічною безпекою;
- дотримання засад раціонального природокористування у процесі виробництва та ін.

Розробка заходів у напрямі забезпечення соціально-економічної безпеки аграрних підприємств проходить за умови взаємодії суб'єктів інституціонального середовища (державних установ, фінансових інституцій, ділового оточення підприємства тощо) та аграрних підприємств безпосередньо [11, с. 198].

Висновки. Становлення і розвиток ринкових механізмів в економіці вітчизняних аграрних підприємств обумовлюють виникнення і розвиток теорії забезпечення їхньої безпеки. Складність понять «економічна безпека підприємства» та «система економічної безпеки підприємства» обумовлює наявність великої кількості наукових підходів до їх визначення. На підставі розгляду таких підходів, вивчення їх особливостей і згідно із результатами узагальнення у статті запропоновано під системою соціально-економічної безпеки підприємства розуміти упорядковану сукупність заходів, спрямованих на убезпечення діяльності підприємства від загроз зовнішнього та внутрішнього середовищ і сприяння його стабільному й ефективному функціонуванню відповідно до цілей бізнесу.

В загальному вигляді, дослідження соціально-економічної безпеки на рівні аграрних підприємств потребує подальшого аналізу з метою вивчення нових варіантів пошуку існування на ринку. Остаточний вибір стосовно використання того, чи іншого підходу або окремих його складових, залишається за кожним підприємством, і залежить від таких факторів як розмір підприємства, види його діяльності, амбіції власників тощо. Для досягнення максимально високого рівня соціально-економічної безпеки аграрним підприємствам необхідно проводити роботу по утриманню в небезпеці усіх їх функціональних складових.

Список використаних джерел

1. Ляшенко О. М., Погорелов Ю. С., Безбожний В. Л. та ін. Система економічної безпеки : держава, регіон, підприємство : [монографія]; за заг. ред. Г.В. Козаченко. Луганськ : Елтон-2, 2010. 282 с.
2. Мармуль Л. О., Величко Т. Г., Рогатіна Л. П. Стратегічне управління фінансово-економічною безпекою аграрних та харчових підприємств // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2016. № 2(34). С.47-51.
3. Захаров О. І. Побудова комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємства // Вчені записки Університету «Крок». Зб. наук. праць. Вип. 18. Т. 4. Київ, 2008. С. 50-58.
4. Основы экономической безопасности : государство, регион, предприятие, личность / под ред. Е. А. Олейникова. Москва : Бизнес-школа; Интел-Синтез, 1997. 288 с.
5. Ігнатенко М. М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності

суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: [монографія] / Херсон: Айлант, 2015. 470 с.

6. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : [монографія] Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.

7. Єлістратова Ю. О. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та її складові на макро- та мікрорівнях // Інноваційна економіка. 2010. № 5. С. 81–86.

8. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы. Москва : Ось-89, 2003. 352 с.

9. Прус Н. В. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2011. № 3(157). Ч. 2. С. 180-189.

10. Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І. та ін. Управління фінансово-економічною безпекою : [навч. посіб.]. Київ : Дорадо-Друк, 2010. 480 с.

11. Штангрет А. М., Котляревський Я. В., Караїм М. М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення : [монографія]. Львів : Укр. акад. друкарства, 2012. 288 с.

References

1. Lyashenko, O. M., Pohorelov, Yu. S. & Bezbozhnyy, V. L. (2010). *Systema ekonomichnoyi bezpeky : derzhava, rehion, pidpryyemstvo* [System of economic security: state, region, enterprise]. Luhans'k : Elton-2 (in Ukr.).

2. Marmul', L. O., Velychko, T. H. & Rohatina, L. P. (2016). *Stratehichne upravlinnya finansovo-ekonomichnoyu bezpekoyu ahrarnykh ta kharchovykh pidpryyemstv* [Strategic management of financial and economic safety of agrarian and food businesses]. *Visnyk Berdyans'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2(34), 47-51 (in Ukr.).

3. Zakharov, O. I. (2008). *Pobudova kompleksnoyi systemy zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva* [Construction of an integrated system of economic security of the enterprise]. *Vcheni zapysky Universytetu «Krok»*, 18, 50-58 (in Ukr.).

4. Oleynikov, Ye. A. (1997). *Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti : gosudarstvo, region, predpriyatiye, lichnost'* [Fundamentals of economic security: state, region, enterprise, personality]. Moskva : Biznes-shkola; Intel-Sintez (in Russ.).

5. Ihnatenko, M. M. (2015). *Stratehiyi ta mekhanizmy upravlinnya rozvytkom sotsial'noyi vidpovidal'nosti sub'yektiv hospodaryuvannya ahrarnoyi sfery ekonomiky* [Strategies and mechanisms for managing the development of social responsibility of economic entities of the agrarian sector of the economy]. Kherson: Aylant (in Ukr.).

6. Lyashenko, O. M. (2011). *Kontseptualizatsiya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva* [Conceptualization of management of economic safety of the enterprise]. Luhans'k : SNU im. V. Dalya (in Ukr.).

7. Yelistratova, Yu. O. (2010). *Ekonomichna bezpeka sil'skohospodars'kykh pidpryyemstv ta yiyi skladovi na makro- ta mikrorivnyakh* [Economic security of agricultural enterprises and their components at macro and micro levels]. *Innovatsiyna ekonomika*, 5, 81–8 (in Ukr.).

8. Yarochkin, V. I. (2003). *Sistema bezopasnosti firmy* [System security firm]. Moskva, Os'-89 (in Russ.).

9. Prus, N. V. (2011). *Teoretychni aspekty zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva* [Theoretical aspects of ensuring economic security of the enterprise]. *Visnyk Skhidnoukrayins'koho natsional'noho universytetu imeni Volodymyra Dalya*, 3(157), 180-189 (in Ukr.).

10. Kyrychenko, O. A., Lapytev, S. M., Pryhunov, P. Ya. & Zakharov, O. I. (2010). *Upravlinnya finansovo-ekonomichnoyu bezpekoyu* [Management of financial and economic security: training. manual]. Kyiv, Dorado-Druk (in Ukr.).

11. Shtanhret, A. M., Kotlyarevs'ky, Ya. V. & Karayim, M. M. (2012). *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva v umovakh antykrizovoho upravlinnya: kontseptual 'ne vyznachennya ta mekhanizm zabezpechennya* [Economic security of the enterprise in the conditions of crisis management: conceptual definition and mechanism of support]. L'viv : Ukr. akad. drukarstva (in Ukr.).

ДАНИ ПРО АВТОРА

Антошкін Вадим Костянтинович, кандидат економічних наук, доцент, докторант
Бердянський університет менеджменту і бізнесу
e-mail: runnata@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Антошкин Вадим Константинович, кандидат экономических наук, доцент, докторант
Бердянский университет менеджмента и бизнеса
e-mail: runnata@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Antoshkin Vadim Kostyantynovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Doctoral Candidate
Berdiansky University for Management and Business
e-mail: runnata@ukr.net